**30.01.26р. 31гр. укр. мова**

# Доброго дня! Тема уроку. Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених відокремленими прикладками

**Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою**: moshev2020@icloud.com

## ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

**Запам'ятай!**

- прикладка – це різновид означення;
- відповідає на запитання *який?*
- вказує на ознаку предмета, дає йому нову назву;
- прикладки виражаються загальними і власними іменниками;
- прикладка може бути непоширена і поширена;
- узгоджуються з означуваним словом у відмінку.

*Вигаптуй на небі райдугу-доріжку,*

*Простели до сонця вишивку-маніжку,*

*Щоб по тій доріжці з лебедями-снами*

*Плавати до щастя білими човнами.*

Прикладки як різновид означення відокремлюються за таких самих умов, як і означення взагалі. Крім того, прикладки відокремлюються у таких випадках:

– коли вони приєднуються за допомогою слів родом, на ім'я, так званий:

*Василь, родом зі Слобожанщини, майже не розумів гуцульського говору;*

– якщо вони стосуються власних назв або займенників:

*На Дніпрі, найголовнішій та найбільшій річці України, побудовано низку гребель.*

*І він, маленький хлопчик, уже тоді розумів розмову лісу, поля, лугу;*

– якщо вони приєднуються за допомогою слів як, тобто (себто, цебто), або (= тобто):

*Клест, або шишкар, живе у хвойних лісах.*

Прикладка виділяється також тире, якщо має значення уточнення:

*Перше «карав» тільки пана та крамаря, а то вже став «одбирати своє» і в свого брата — заможного козака...* (Панас Мирний)

## Речення з відокремленими членами

*Відокремленими* називаються члени речення, що за змістом виділяються при усному мовленні інтонацією, а на письмі – розділовими знаками:

Поза містом лежали Кримські гори, вкриті лісом (П. Панч).

Відокремлений член речення виділяється на письмі комами, рідше – тире.

Відокремлені прикладки

### 1. Відокремлюються комами:

А) поширені прикладки, що стоять після іменників, до яких вони відносяться. Ліси шумлять, Моє зелене віче (Л. Костенко);

Б) поширені прикладки, які стоять перед пояснюваними іменниками, якщо прикладки мають обставинний відтінок. Мандрівник віяний, невблаганний час іде вперед… (Л. Дмитерко);

В) прикладки при особових займенниках незалежно від поширеності й позиції. Тайновидець, він одразу ж розгадує наші думки (О. Гончар). Ми, Пілігрими вічності, мандрівники, стомилися і дуже хочем пить (Л. Костенко);

Г) прикладки, що приєднуються за допомогою слів родом, На ім'я, так званий. Ой був у Січі козак, На прозвище Чалий (Народна творчість);

Д) прикладки зі значенням причини, що приєднуються за допомогою сполучника Як. Як справжній, органічно близький митець, Андрій Головко черпав свої теми з живих народних джерел… (О. Гончар). Але: Дітям А. Головко відомий як автор (= у ролі автора) оповідань "Пилипко" й "Червона хустина";

Е) прикладки, виражені загальними іменниками, якщо вони стосуються власних назв і стоять після них; перед власними назвами відокремлюються прикладки із причиновим або допустовим значенням. Гаврило, Підпарин тесть, вплів у сиву бороду жовтий кістяк руки (М. Коцюбинський). Поетеса величезної впливової сили, могутнього вияву правди й добра, Леся Українка належить до митців світового рівня.

**2. Ставиться тире, якщо:**

А) прикладка має значення уточнення й перед нею можна поставити слова а саме, тобто. Обидва отаманові сини – Петро й Роман – погинули за Україну (Ю. Мушкетик);

Б) прикладці надається особливий смисл (частіше в кінці речення). “Енеїда” визначила одну з найхарактерніших артерій нашої літератури – двозначний гумор… (Є. Сверстюк);

В) прикладка стосується одного з однорідних членів речення. Тим часом Шахай частував гостей: братів Шворнів – Розумного Саньку й пришелепкуватого Митьку; Макара – Колишнього чередника, рудого велетня із страшними вусами, кудлатою червоною головою і з дитячими блакитними очима; Бубона Петра – Найкращого у світі наводчика…; братів Василишиних – Незрівнянних розвідників, телефоністів і у вільну годину музикантів; Вири вайлів – Чотирьох соколів… (Ю. Яновський).

## ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

✔ **Завдання 1**

*Погрупуйте сполучення слів відповідно до правил правопису. Накресліть і заповніть таблицю. З одним словом із кожної колонки складіть речення і підкресліть прикладки.*

| **Прикладки, що беруться в лапки** | **Прикладки, що пишуться через дефіс** | **Прикладки, що пишуться окремо** |
|---|---|---|
| | | |

*Поет/світоч, письменник/борець, людина/патріот, образ/символ, філософ/гуманіст, Нестор/Літописець, літопис/Повість минулих літ, храм/Святої Софії, Володимир/Хреститель, місто/Київ, письменник/літописець, учені/філософи, святиня/оберіг, річка/Донець, пароплав/Т.Шевченко, книга М.Грушевського/Історія України - Руси, журнал/Літературно-науковий вісник, дослідник/літературознавець, поет/класик, псевдонім/Марко Вовчок, опера/Кармен, учений/поліглот.*

***Невідомі слова:***

- *світоч* – той, хто є носієм правди, волі, освіти;
- *борець* – той, хто бореться за що-небудь;
- *патріот* – той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий для них на жертви й подвиги;
- *гуманізм* – рух епохи Відродження, скерований проти релігії і церкви за утвердження моральних прав людини на земне щастя, чуттєві радощі та

вільний вияв своїх прагнень і бажань. Ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності; людяність.

- *поліглот* – людина, яка володіє багатьма мовами; лінгвіст, мовознавець.
- Ми подорожували по Дніпру на пароплаві «Тарас Шевченко».
- Марко Вовчок — псевдонім Марії Олександрівни Вілінської.
- Леся Українка - письменниця-борець, людина-патріот.

✔ **Завдання 2**

Знайти відокремлені прикладки. Охарактеризувати умови відокремлення та засоби їх вираження.

*1. Нема без кореня рослини, а нас, людей, без батьківщини (М.Чернявський). 2. У клопотах і турботах непомітно спливло літо — вінець хліборобського року (В.Скуратівський). 3. Наше століття багате на різноманітні сенсації, тобто на неймовірні чи малоймовірні явища (З кн. "Дванадцять місяців"). 4. Син бідного сільського титаря, Павло Грабовський в дитинстві пізнав не тільки злидні, щоденні важкі турботи про хліб насущний, а й поетичні обряди, сумовиту красу народної пісні (О.Дей). 5. Ремез — пташка невеличка, в'є гніздечко-рукавичку на лозині біля річки (А.Камінчук) 6. Змовкнув дятел — працьовита птиця (В.Ткаченко).*

✔ **Завдання 3**

Прочитати речення. Розставляючи пропущені розділові знаки, підкреслити відокремлені прикладки, пояснити вживання при них коми або тире.

*1. До нашого часу збереглася в Чернігові Чорна могила слов'янський курган X століття (І.Вихованець). 2. На нас чекає Ужгород обласний центр Закарпатської області (Газета). 3. Місто Луцьк розташоване на підвищенні і оточене з трьох боків крутими вигинами річки Стир (Журнал). 4. Від Полтави невіддільна постать зачинателя нової української літератури І. Котляревського який народився і творив тут. З Полтавою пов'язана творча діяльність Панаса Мирного класика української літератури (І.Вихованець). 5. Як творець Шевченко може бути для нас взірцем у всьому (Гончар). 6. Про двірника розкажу вам малята є в нього друзі мітла і лопата. (М.Познанська).*

✔ **Завдання 4**

Скласти 5 речень зі сполучником ***як,*** що приєднує відокремлені й невідокремлені прикладки.

## Домашнє завдання

**Завдання 1.** Розповісти про свого товариша, використовуючи відокремлені прикладки. Розповідь записати в зошит, пояснити розділові знаки.

**Завдання 2.** З художніх текстів виписати 6 простих ускладнених речень з відокремленими прикладками.